

‘Oku fie ma’u ‘e he ‘Otuá ke fai hotau lelei tahá pea ngāue leva ‘o ‘ikai tali ke fakakouna’i kitautolu, he taimi ‘oku lahi ai e ngaahi me’a ta’epau mo faingata’a ‘oku tau fehangahangai mo ia ‘i he’etau mo’ui (vakai, 2 Nifai 2:26) pea falala kiate Ia. Mahalo he ‘ikai ke tau sio ki ha kau ‘āngelo, fanongo ki ha ngaahi le’o fakalangí, pe ma’u ha ngaahi ongo fakalaumālie mālohi. Mahalo te tau toutou vilitaki atu pē ‘i he lotu mo e ‘amanaki lelei—kae ‘ikai ha fakapapau’i mo’oni mai—‘oku tau ngāue ‘o fakatatau ki he finangalo ‘o e ‘Otuá. Ka ‘i he’etau faka’apa’apa’i ‘etau ngaahi fuakavá mo tauhi e ngaahi fekaú, pea toe lahi ange ‘etau feinga ma’u pē ke fai ‘a e me’a ‘oku totonú pea ke hoko ‘o lelei ange, te tau lava ke ‘a’eva mo falala mo’oni ‘e tatakí ‘e he ‘Otuá ‘etau ngaahi laká. Pea ‘e lava ke tau lea ‘i he ‘ilo’ilo pau ‘e ue’i ‘e he ‘Otuá ‘etau leá. Ko e konga ‘eni e ‘uhinga ‘o e folofola: “Pea ‘e ‘āsili mālohi ‘a ho’o falalá ‘i he ‘ao ‘o e ‘Otuá” (T&F 121:45).

‘I ho’o fekumi he founga totonú mo faka’aonga’i e laumālie ‘o e fakahaá, ‘oku ou palōmesi ai te ke “‘a’eva ‘i he maama ‘o e ‘Eikí” (‘Īsaia 2:5; 2 Nifai 12:5). ‘Oku ‘i ai e taimi ‘e ni’ihi ‘e ngāue mai e laumālie ‘o e fakahaá ‘i he taimi pē ko iá pea ongo mālohi ‘aupito, pea ‘i he taimi ‘e ni’ihi ‘oku māmālie ‘o ‘ikai fakatokanga’i, pea fa’a hoko fakalongo-longo mai ‘o ‘ikai ke ke lava ‘o ‘ilo’i. Ka neongo pe ko e hā ‘a e founga te ke ma’u ai e tāpuaki ko ‘ení, ‘e hanga ‘e hono māmá ‘o fakamaama’i mo fakatupulaki ho laumālié, pea fakalahi ho’o mahinó (vakai, ‘Alamá 5:7; 32:28), fakahinohino’i pea malu’i koe mo ho fāmili.

‘Oku ou fakahā ‘i he’eku fakamo’oni faka’aposekoló ‘oku mo’ui ‘a e Tamaí pea mo e ‘Aló. ‘Oku mo’oni ‘a e laumālie ‘o e fakahaá—pea ‘e lava pea ‘oku ngāue ia ‘i he’etau mo’ui fakafō’ituituí mo e Siasí ‘o Sisū Kalaisi ‘o e Kau Mā’oni’oni ‘i he Ngaahi ‘Aho Kimui Ní. ‘Oku ou fakamo’oni ki hono mo’oni ‘o e ngaahi me’á ni ‘i he huafa toputapu ‘o e ‘Eiki ko Sisū Kalaisí, ‘emeni. ■

Fai ‘e Palesiteni Thomas S. Monson

Ko e Temipale Mā’oni’oni—Ko ha Maama ki he Māmaní

Ko e tāpuaki mahu’inga mo fungani taha ‘o ‘etau kau ki he Siasí ‘a e ngaahi tāpuaki ko ia ‘oku tau ma’u ‘i he ngaahi temipale ‘o e ‘Otuá.

Si’oku kāinga ‘ofeina, ‘oku ‘oatu ‘a ‘eku ‘ofa mo talitali lelei kimoutolu takitaha pea lotua ke tatakí ‘e he’etau Tamai Hēvaní ‘eku ngaahi fakakaukaú pea ue’i au ki he ngaahi lea ke u lea atu ‘aki he ‘aho ní.

Tuku mu’a ke u kamata ‘aki ha’aku lea ‘o kau ki he ngaahi pōpoaki faka’ofa’ofa kuo tau fanongoa he pongipongi ni meia Sisitá ‘Alaleti mo Pīsope Peatoni ‘o kau ki he polokalama Uelofea ‘a e Siasí. Hangē ko ia ‘oku mou mea í, ‘oku faka’ilonga’i he ta’ú ni e ta’u 75 ‘o e polokalama ne ue’i fakalaumālie ko ‘eni kuó ne faitāpuekina e mo’ui ‘a ha tokolahi. Ko ha faingamālie fungani ia ke maheni fakatāutaha mo ha ni’ihi ‘o e kau paionia ‘i he ngāue ma’ongo’ongá ni—ko ha kau tangata anga’ofa mo langimama’o.

Hangē ko ia ne lea ki ai ‘a Pīsope Peatoni mo Sisitá ‘Alaletí, ‘oku ‘oange ki he pīsope ‘o e uōtí ‘a e fatongia ke ne tokanga’i ‘a kinautolu ‘oku faingata’a’ia ‘i loto ‘i he ngaahi ngatanga’anga ‘o hono uōtí. Ne u ma’u

e faingamālie ko iá he’eku kei pīsope kei talavou’i Sōleki Siti ‘o tokanga’i ha uooti ne toko 1,080 tupu hono kāingalotú ‘o kau ai ha kau uitou ‘e toko 84. Ne tokolahi ha ni’ihi ne fie ma’u tokoni. Ne u fakamālō koe’uhí ko e polokalama Uelofea ‘a e Siasí pea mo e tokoni ‘a e Fine’ofá mo e ngaahi kōlomu ‘o e lakanga fakataula’eikí.

‘Oku ou pehē ko e polokalama uelofea ‘a e Siasí ‘o Sisū Kalaisi ‘o e kau Mā’oni’oni ‘i he Ngaahi ‘Aho Kimui Ní ne ue’i fakalaumālie ia ‘e he ‘Otuá Māfimaí.

‘E hoku kāinga, ‘oku faka’ilonga’i ‘e he konifelenisí ni ‘a e ta’u hono tolu mei hono fakanofa au ko e Palesiteni ‘o e Siasí. Ko hono mo’oni ko ha ngaahi ta’u femo’uekina ‘eni, ne fonu he ngaahi faingata’á pea mo ha ngaahi tāpuaki ta’e fa’alaua. Kuo hoko e faingamālie kuó u ma’u ke fakatapui mo toe fakatapui ha ngaahi temipalé ko e taha ‘o e ngaahi tāpuaki fakafiefia mo toputapu taha ‘o e ngaahi tāpuakí ni, pea ‘oku ou fie lea he ‘ahó ni kiate

kimoutolu 'o kau ki he tempalé.

Lolotonga e konifelenisi lahi 'o 'Okatopa 1902, ne fakahaa 'i 'e Siosefa F. Sāmita ko e Palesiteni 'o e Siasí, 'i he'ene lea fakafē'iloakí, 'a e 'amanaki 'e 'i ai ha 'aho te tau "langa ha ngaahi tempale 'i he ngaahi feitu'u kehekehe 'i [māmani] 'e fie ma'u ai kinautolu ke faingamālie ki he kakaí."¹

Lolotonga e ngaahi fuofua ta'u 'e 150 hili hono fokotu'u 'o e Siasí, mei he ta'u 1830 ki he 1980, ne langa ai ha ngaahi tempale 'e 21, 'o kau ai 'a e tempale 'i Ketilani, 'i 'Ohaioó mo ia 'i Nāvū, 'i 'Ilinoisí. Fakafehoanaki ia mo e ta'u 'e 30 mei he 1980, 'a ia kuo langa mo fakatapui ai ha tempale 'e 115. 'I hono fanongonongo 'aneafi ha tempale fo'ou 'e 3, 'oku 'i ai ha tempale kehe 'e 26 'oku lolotonga langa pe teu ke langa. 'E tupu pē ke lahi 'a e ngaahi fiká ni.

Kuo hoko mo'oni 'a e taumu'a ko ia ne faka'amua 'e Palesiteni Siosefa F. Sāmita he ta'u 1902. 'Oku mau faka'amua ke faingofua e a'u hotau kāingalotú ki he tempalé

Ko e taha 'o e ngaahi tempale 'oku lolotonga langá, 'oku tu'u ia 'i Manaiasi, 'i Palāsila. 'I he ngaahi ta'u lahi kuo hilí ne u lau ai 'o kau ki ha kulupu, 'o ha kāingalotu 'e toko teau tupu ne nau mavahe mei Manaiasi, 'a ia 'oku tu'u 'i he uhouhonga 'o e vaotā 'Amasoní, ke nau fononga ki he tempale ofi taha he taimi ko iá, 'a ia ne tu'u 'i Sao Paulo, 'i Palāsila—'i ha meimei maile 'e 2,500 (4,000 km) mei Manaiasi. Ne folau vaka e kāingalotu faivelenga ko iá 'i he Vaitafe 'Amasoní mo hono ngaahi va'ava'á 'i ha 'aho mo e pō 'e fā. Hili e folau ko 'eni he vaitafé, na'a nau heka leva ki ha ngaahi pasi 'o fononga 'i ha ngaahi hala tokakovi 'i ha toe 'aho 'e tolu,—ne si'i e me'a ke kaí pea 'ikai ha feitu'u ke fai ai ha mohe fiemālie. Hili ha 'aho mo e pō 'e fitu, ne nau a'u ki he tempale 'i Sao Pauló, 'a ia ne fakahoko ai e ngaahi ouau ta'engatá. Ko e mo'oni ne faingata'a pehē pē 'a 'enau fokí. Ka ne nau 'osi ma'u e ngaahi ouau mo e tāpuaki 'o e tempalé pea neongo ne 'ikai ha pa'anga 'e toe 'i honau kató ka na'a nau fonu 'i he laumālie 'o e tempalé pea mo e lotu hounga'ia he

ngaahi tāpuaki ne nau ma'ú.² Kuo 'osi 'eni ha ngaahi ta'u mei ai, 'oku fiefia e kāingalotu 'o Manaiasi 'i he'enau vakai ki hono langa honau tempalé 'i he matāfanga 'o e Vaitafe Lio Neikoló. 'Oku 'omi 'e he ngaahi tempalé ha fiefia ki hotau kāingalotu faivelengá 'i he ngaahi feitu'u 'oku langa aí.

'Oku ongo ma'u pē ki hoku lotó e ngaahi lipooti 'o e feilaulau kuo fai kae lava ke ma'u e ngaahi tāpuaki 'oku ma'u pē 'i he ngaahi tempalé 'o e 'Otuá pea 'okú ne 'omi kiate au ha ongo 'i lotu fakafeta 'i koe'uhí ko e ngaahi tempalé.

Tuku mu'a ke u vahevahe mo kimoutolu ha fakamatala kia Tihi mo Talalaina Mou Tami pea mo 'ena fānau 'e toko 10. Ne kau kotoa e fāmilí ki he Siasí tukukehe pē ha ta'ahine 'e toko taha 'i he ta'u 1960 tupú 'i he a'u

atu 'a e kau faifekaú ki honau motú 'a ia 'oku maile nai 'e 100 (160 km) ki he faka-tonga 'o Tahití. Ne nau faka'amua leva ke ma'u e ngaahi tāpuaki 'o ha fāmilí ta'engata 'i hano sila 'i kinautolu 'i he tempalé.

'I he taimi ko iá, ko e tempale ofi taha ki he fāmilí Mou Tamí ko e Tempale Hēmitoni Nu'u Silá, 'a ia 'oku maile 'e 2,500 tupu (4,000 km) ki he tonga-hihifó, pea 'e toki a'u pē ki ai 'i ha fononga vakapuna totongi mamafa. Ne 'ikai ha pa'anga ia 'a e fāmilí tokolahi 'o Mou Tamí ke totongi 'aki ha tikite vakapuna, he ko 'enau ma'u'anga mo'uí ko ha ki'i ngoue'anga si'isi'i, pea 'ikai ha faingamālie ke ma'u ha ngāue'anga ma'u'anga mo'uí 'i honau ki'i motu he Pasifikí. Ko ia, ne hanga ai 'e Misa Mou Tami mo hono foha ko Sēlatí 'o fai ha fili

faingata'a ke na folau atu 'i ha maile 'e 3,000 (4,800 km) ke ngāue 'i Niu Kaletōniá, 'a ia ne 'osi 'i ai ha foha 'e taha ne 'osi ngāue ai.

Ne ngāue e kau tangata 'e toko tolu he fāmili Mou Tamí 'i ha ta'u 'e fā. Ne tu'o taha pē e foki toko taha 'a Misa Mou Tami ki 'api lolotonga e taimi ko iá ki he mali 'a hono 'ofefiné.

Hili ha ngāue ta'u 'e fā, ne fakahaofi 'e Misa Mou Tami mo hono ngaahi fohá ha pa'anga fe'unga ke 'ave e fāmili ki he temipale Nu'u Silá. Ne 'alu kotoa 'a kinautolu ne kau ki he Siasí, tukukehe pē ha ta'ahine 'e taha ne lolotonga feitama.

Ne foki hangatonu pē 'a Misa Mou Tami mei he temipalé ki Niu Kaletōnia, 'o ne ngāue ai 'i ha toe ta'u 'e ua ke totongi e tikite 'a hono 'ofefine ko ia ne te'eki 'alu ki he temipalé mo kinautolú—ko ha 'ofefine ne 'osi mali pea mo 'ene tama fefine mo hono husepānití.

'I he matu'otu'a ange 'a Misa mo Sisitā Mou Tamí, na'á na faka'amu ke ngāue 'i he temipalé. Ko e taimi ia ne langa pea fakatapui ai e Temipale Papa'ete Tahití, pea kuó na ngāue fakafaifekau tu'o fā ki ai.³

Si'oku kāinga, 'oku mahulu hake 'a e ngaahi temipalé 'i he maká mo e motá pē. 'Oku fakafonu kinautolu 'aki e tuí mo e 'aukaí. 'Oku langa kinautolu 'aki 'a e ngaahi faingata'á mo e

fakamo'oní. 'Oku fakamā'oni'oni'i kinautolu 'aki e feilaulaú mo e ngāue tokoní.

Ko e temipale 'i Ketilani 'i 'Ohaioó 'a e fuofua temipale ke langa 'i he kuonga fakakosipelí ni. Ne masiva e Kāingalotu 'o e taimi ko iá, ka na'e kei fekau'i pē 'e he 'Eikí ke langa ha temipale, ko ia ne nau langa ia. Na'e tohi ai 'e 'Eletā Hiiipa C. Kimipolo 'o pehē, "Ko e 'Eikí pē 'okú Ne 'afio'i 'etau masivá, faingata'a iá mo e mamahí, 'oku tau foua ke lava'i iá."⁴ Pea hili hono fakakakato ia 'i he faingata'á ne tuli fakamālohi'i leva e kāingalotú mei 'Ōhaiō mo honau temipale 'ofefiná. Ne faifai pea nau ma'u ha hūfanga'anga—neongo ne fakataimi pē—'i he ongo kauvai 'o e Vaitafe Misisipí 'i he siteiti ko 'Ilinoisí. Ne nau fakahingoa honau nofo'angá ko Nāvū pea nau loto fiemālie ke toe foaki 'a e me'a kotoa ne nau ma'ú mo kei puke ma'u pē 'enau tuí, ke nau langa ha toe temipale ki honau 'Otuá. Ne lahi fau e fakatangá, pea ko e toki 'osi pē ia hono langa 'o e Temipale Nāvūú, pea toe tuli kinautolu mei honau 'apí, 'o nau kumi hūfanga 'i ha feitu'u toafa.

Ne toe kamata e faingata'á mo e feilaulaú 'i he'enu toe ngāue ko ia 'i ha ta'u 'e 40 ke langa 'a e Temipale Sōlekí, 'a ia 'oku tu'u faka'e'i'eiki 'i he tafa'aki fakatonga ko ia 'o kitautolu 'oku 'i heni he 'ahó ni 'i he Senitā Konifelenisí.

Kuo fai ma'u pē ha feilaulau 'i hono langa 'o ha temipale pe 'alu ko ia ki he temipalé. 'Oku 'i ai ha ni'ihi ta'efa'alaua kuo nau ngāue pea faingata'a'ia kae lava ke nau ma'u mo honau fāmili 'a e ngaahi tāpuaki 'oku ma'u 'i he temipale 'o e 'Otuá.

Ko e hā nai 'oku loto fiemālie ai ha tokolahi ke foaki lahi kae lava ke ma'u 'a e ngaahi tāpuaki 'o e temipalé? 'Oku 'ilo'i 'e kinautolu 'oku mahino ki ai 'a e ngaahi tāpuaki ta'engata 'oku ma'u mei he temipalé, 'oku 'ikai ha feilaulau ia 'e fu'u lahi, pe totongi 'e fu'u mamafa, ha faingata'a 'e fu'u tōtu'a, kehe pē ke ma'u e ngaahi tāpuaki ko iá. He 'ikai ha ngaahi maile ia 'e fu'u lahi ke fononga'iá, ngaahi fakafe'atungia ke ikuna'i pe ta'efiemālie 'e ta'e lava ke kātaki'i. 'Oku mahino kiate kinautolu 'oku fe'unga pē 'a e ngaahi feilaulau mo e ngāue kotoa 'oku fai ke ma'u ai e ngaahi ouau fakamo'ui 'oku ma'u 'i he temipalé, 'a ia te tau lava ai 'i ha 'aho 'o toe foki ki he'etau Tamai Hēvaní 'i ha fetu'utaki fakafāmili ta'engata pea fakakoloa'i 'aki e ngaahi tāpuaki mo e mālohi he langí.

'I he 'ahó ni, 'oku 'ikai fie ma'u ia ke faingata'a'ia hotau tokolahi kae toki lava ke nau hū he temipalé. 'Oku nofo e peseti 'e valungofulu mā nima 'o e kāingalotu 'o e Siasí 'i loto 'i ha maile 'e 200 (320 km) mei ha temipale, ka 'oku toe ofi ange ia ki hatau tokolahi.

Kapau kuó ke hū he temipalé ma'au pē, pea kapau 'okú ke nofo 'o ofi ki ha temipale, mahalo ko ho'o feilaulau 'e faí, ko hono faka'atá ko ia ha taimi 'i ho'o mo'ui femo'uekiná ke 'alu ma'u pē ki he temipalé. 'Oku lahi e ngaahi ngāue ke fai 'i hotau temipalé ma'anautolu 'oku tali mai 'i he tafa'aki 'e taha 'o e veilí. 'I he'etau fakahoko e ngāue ma'anautolú, te tau 'ilo ai kuo tau fai e me'a 'oku 'ikai ke nau lava 'o fai ma'anautolu peé. Ne pehē 'e Palesiteni Siosefa F. Sāmita 'i ha lea ongo mo'oni: "Oku fakafou 'i he'etau ngāue ma'anautolú 'a hono motuhi honau seini 'o e pōpulá, pea mato'o atu mo e fakapo'uli 'okú ne 'ātakai'i kinautolú, kae lava ke ulu atu kiate kinautolu 'a e māmá pea nau fanongo 'i he maama 'o e ngaahi laumālié kuo fakahoko ha ngāue ma'anautolu 'e

he'enua fānau 'i hení, pea te nau fiefia mo koe 'i hono fakahoko e ngaahi fatongiá ni."⁵ Si'oku kāinga, 'oku 'atau-tolu ke fai e ngāue.

'Oku kau 'i he ngaahi me'a topu-tapu mo mahu'inga taha kuo a'usia 'e homau fāmilí, kuo hoko ia 'i he'emaui kau fakataha 'i he tempalé ke fakahoko e ngaahi ouau sila ma'anautolu ko 'emaui ngaahi kui kuo pekiá.

Kapau kuo te'eki ke ke hū he tempalé, pe *kuó ke* 'osi hū ka 'oku 'ikai ke ke lolotonga taau ke ma'u ha lekomeni, 'oku 'ikai ha toe taumu'a 'e mahu'inga ange ke ke ngāue ki ai ka ko e mo'ui taau ke hū he tempalé. Mahalo na'a ko e feilaulau te ke faí 'a ho'o 'omi ko ia ho'o mo'uí ke fenāpasi mo e me'a 'oku fie ma'u kae lava ke ma'u ha lekomeni, mahalo ko hano si'aki 'o ha tō'onga mo'ui kuo fuoloa ho'o ta'e fe'unga ai ke ma'u ha lekomeni. Mahalo pē ko hono ma'u e tuí mo e mapule'i ko ia ke totongi ho'o vahehongofulú. Tatau ai pē pe ko e hā, hanga 'o fakafe'unga'i koe ke ke hū ki he tempale 'o e 'Otuá. Ma'u ha lekomeni tempale pea lau ia ko ha koloa mahu'inga, he ko hono mo'oní ia.

Kuo te'eki ke ke ma'u kakato e ngaahi tāpuaki 'oku lava ke 'oatu 'e he Siasí kae 'oua kuó ke hū ki he Fale 'o e 'Eikí pea ma'u e ngaahi tāpuaki kotoa 'oku fakatatali mai ai kiate koé. Ko e tāpuaki mahu'inga mo fungani taha 'o 'etau kau ki he Siasí 'a e ngaahi tāpuaki ko ia 'oku tau ma'u 'i he ngaahi tempale 'o e 'Otuá.

'E hoku ngaahi kaungāme'a kei talavou 'i he to'utupú, fakakaukau ma'u pē ki he tempalé. 'Oua na'á ke fai ha me'a te ne ta'ofi koe mei ha'o hū atu 'i hono ngaahi matapaá 'o ma'u 'a e ngaahi tāpuaki toputapu mo ta'engata aí. 'Oku ou fakamālō atu kiate kimoutolu 'oku 'alu ma'u pē ki he tempalé ke fakahoko e papitaiso ma'á e kau pekiá, 'o mou tu'u hengihengi hake ke mou kau atu 'i he ngaahi papitaiso peheé kimu'a pea kamata e akó. 'Oku 'ikai ke u lava 'o fakakaukau atu ki ha founa lelei ange ai ke kamata 'aki e 'ahó.

Kiate kimoutolu mātu'a 'oku kei iiki ho'omou fānau, tuku mu'a ke u vahevahe atu ha fale'i fakapotopoto 'a

Palesitene Sopenisā W. Kimipolo. Na'á ne pehē: "Ko ha me'a lelei mo'oni kapau 'e fokotu'u 'e he mātu'á 'i he loki kotoa 'o honau falé ha tā 'o e tempalé ke lava 'e [he'enua fānau], mei he taimí ['o 'enua kei] valevalé, 'o sio ki he taá he 'aho kotoa [kae 'oua] kuo hoko ia ko ha kongā 'o ['enua] mo'uí. 'I [he'enua] a'u ki he ta'u te [nau] fie ma'u ai ke fai ['a e] fili mahu'inga [ke hū he tempalé], kuo fuoloa pē 'enua fai ia."⁶

'Oku hiva 'etau fānau 'i he Palaimelí:

*Fie Siofia e tempalé.
Te u hū ki ai ha 'ahó.
Fuakava mo e Tamai;
Ke u talangofuá.*⁷

'Oku ou kōlenga atu ke ako'i ki ho'omou fānau 'a hono mahu'inga 'o e tempalé.

'E lava ke hoko 'a e māmaní ko ha feitu'u fakamamahi mo faingata'a ke nofo ai. 'Oku fa'a 'ākilotoa kitautolu 'e he ngaahi me'a te ne tohoaki'i hifo kitautolú. 'I he'etau ō ki he fale mā'oni- 'oni 'o e 'Otuá, 'i he'etau manatu'i 'a e ngaahi fuakava 'oku tau fai aí, te tau malava ange ai ke kātaki'i e faingata'a kotoa pē mo ikuna'i e 'ahi'ahi kotoa pē. Te tau ma'u e nongá 'i he hūfanga'anga toputapú ni; 'e fakafo'ou mo fakamālohia ai kitautolu.

'E hoku kāinga, ka u lea atu 'o kau ki ha toe tempale 'e taha kimu'a

peá u faka'osí. 'I he kaha'u vave maí, 'i hono langa e ngaahi tempale fo'ou 'i he funga māmaní, 'e langa ha taha 'i ha kolo ne fuofua langa 'i ha ta'u 'e 2,500 tupu kuo hilí. Ko 'eku leá 'o kau ki he tempale 'oku lolotonga langa 'i Loma 'i 'Italí.

Ko e tempale kotoa pē ko ha fale ia 'o e 'Otuá, 'okú ne fakahoko e ngaahi ngāue tatau mo a'usia ai e ngaahi tāpuaki mo e ouau tatau. 'Oku makehe e Tempale Loma 'Italí, pea 'oku langa ia 'i he taha 'o e ngaahi feitu'u fakahisitōlia taha 'o e māmaní, ko ha kolo ne malanga 'aki ai 'e he kau 'Aposetolo 'o e kuonga mu'á 'a e ongoongolelei 'o Kalaisí pea ne fakapoongi fakama'ata ai kinautolú.

'I 'Okatopa ne toki 'osí, ne mau fakataha atu ai ki ha ki'i kolo tuku'uta 'i he tafa'aki fakatokelau hahake 'o Lomá, pea ne u ma'u ai ha faingamālie ke fai ha lotu fakatapu'i 'i he'emaui teuteu ko ia ki he tanupou. Na'á ku ongo'i ke kole ki he Senatoa 'Itali ko Lusio Mālaní mo e tokoni pule kolo 'o Lomá ko Kisepi Si'atu ke na kau fakataha mo kinautolu ne fuofua lingi e kekelelé. Ne na kau atu ki he tu'utu'uni ko ia ke faka'atā ke langa ha tempale 'i honau koló.

Ne 'ao'aoafia kae māmafana pē e 'ahó, pea neongo ne matamata 'uha ka na'e afuafu pē. 'I hono hiva'i 'e he kuaea faka'ofu'ofu 'i he lea faka-'Italí, 'a e ngaahi lea 'o e "Ko e Laumālie 'o e

'Otuá," ne ongo 'i 'e he taha kotoa kuo fakafehokotaki 'a langi mo māmani 'e ha hiva fakalāngilangi 'o e loto fakafeta'í mo e loto fakamālō ki he 'Otuā Māfimafí. Ne 'ikai lava 'o ta'ofi e ngaahi lo'imatá.

'E 'i ai e 'aho, 'e ma'u ai 'e he kāingalotu faivelenga 'o e Kolo Ta'engata, 'a e ngaahi ouau ta'engata 'i he fale mā'oni'oni 'o e 'Otuá.

'Oku ou fakahā 'eku hounga'ia ki he'eku Tamai Hēvaní ko e tempale ko ia 'oku lolotonga langa 'i Lomá pea pehē ki hotau ngaahi tempalé kotoa 'i he feitu'u kotoa pē. 'Oku nau takitaha tu'u ko ha maama ki he māmaní, ko hano fakahaa'í 'o 'etau fakamo'oni, 'oku mo'ui e 'Otuā ko 'etau Tamai Ta'engata pea 'okú Ne faka'amu ke tāpuaki'i kitautolu mo tāpuaki'i hono ngaahi foha mo e 'ofefine 'o e to'u tangata kotoa pē. 'Oku hoko hotau tempale takitaha ko hano fakahaa'í 'o 'etau fakamo'oni 'oku 'i ai e mo'ui hili 'a fa'itoka pea 'oku pau ia 'o hangē pē ko 'etau mo'ui 'i he māmaní. Ko 'eku fakamo'oni ia.

'E hoku kāinga 'ofeina, 'ofa ke tau fai e ngaahi feilaulau kotoa 'oku fie ma'ú kae lava ke tau 'alu ki he tempalé 'o ma'u 'a e laumālie 'o e tempalé 'i hotau lotó mo hotau 'apí. 'Ofa ke tau molomolo muiva'e 'i hotau 'Eiki mo e Fakamo'ui ko Sísū Kalaisí, 'a ia na'á ne fai e feilaulau taupotu tahá ma'atautolu ke tau lava 'o ma'u e mo'ui ta'engata mo e hākeaki'í 'i he pule'anga 'o e Tamai Hēvaní. Ko 'eku lotú ia 'i he loto fakamātoato mo'oni pea 'i he huafa 'o hotau Fakamo'ui, ko e 'Eiki ko Sísū Kalaisí, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Joseph F. Smith, 'i he Conference Report, Oct. 1902, 3.
2. Vakai Vilson Felipe Santiago mo Linda Ritchie Archibald, "From Amazon Basin to Temple," *Church News*, Mar. 13, 1993, 6.
3. Vakai, C. Jay Larson, "Temple Moments: Impossible Desire," *Church News*, Mar. 16, 1996, 16.
4. Heber C. Kimball, 'i he Orson F. Whitney, *Life of Heber C. Kimball* (1945), 67.
5. *Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesitani 'o e Siasi: Siosefa F. Sāmīta* (1998), 288.
6. *The Teachings of Spencer W. Kimball*, ed. Edward L. Kimball (1982), 301.
7. Janice Kapp Perry, "'Oku Ou Fie Sio he Tempalé," *Tohi Hiva 'a e Fānau*, 99.

Fai 'e 'Eletā Richard G. Scott

'O e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá

Ko e Ngaahi Tāpuaki Ta'engata 'o e Malí

'Oku toe 'uhingamālie ange e sila he tempalé 'i he lahi ange e me'a te ke a'usia he mo'uí. 'E tokoni ke mou toe vāofi mo ma'u ha fiefia lahi mo fiamālie ange ai.

'Oku ou pehē 'oku fakamatala'í 'e he pōpoaki faka'ofa'ofa 'oku 'omi 'e he kuaea fisifisi-mu'á ni 'a e sīpinga 'o e mo'uí ma'a hotau tokolahi: 'a e "feinga ke hangē ko Sísuú."

'I he 'aho 16 'o Siulai 1953 ne u tū-'ulutui ai mo hoku 'ofa'anga ko Seiní, ko ha ongome'a mali kei talavou 'i ha 'ōlita, he Tempale Manitai 'Tutaá. Na'e hanga 'e Palesitani Luisi R. 'Enitasoni 'o fakahoko 'ema malí 'i hono mafai faisilá ke ma hoko ko ha husepāniti mo e uai fi ki he nofo taimí mo 'itāniti. 'Oku 'ikai haku mālohi ke fakamatala'í e nonga mo e melino kuo fakapapa-u'í mai kapau 'e hokohoko atu 'eku mo'ui tāu pea 'e lava ke u fakataha mo hoku 'ofa'anga ko Seiní pea mo 'ema fānau 'o ta'engata, makatu'unga he ouau toputapu ne fakahoko 'aki e mafai totonu 'o e lakanga fakataula-'eiki 'i he fale 'o e 'Eiki.

Kuo fakama'u kiate kimaua 'ema fānau 'e toko fitú 'aki e ngaahi ouau toputapu 'o e tempalé. Kuo 'osi mā-lōlō foki hoku uai fi 'ofa'anga ko Seiní pea mo ha toko ua 'o 'ema fānau.

'Oku nau 'omi ha 'uhinga mālohi ki he toenga 'o e fāmilí ke mau mo'ui taau kae lava ke mau ma'u fakataha e ngaahi tāpuaki ta'engata ne tala'ofa mai 'i he tempalé.

Ko e malí mo e fāmilí e ongo pou mahu'inga 'e ua 'okú na pou pou'í e palani 'a e Tamai 'i Hēvaní ki he fiefiá. 'Oku fakamamafa'í lahi e mahu'inga 'o e ongo tefito ko 'ení koe'uhí ko e feinga ta'etuku 'a Sētane ke veuki 'a e fāmilí mo holoki 'a e mahu'inga 'o e ngaahi ouau fakatempalé, 'a ia 'okú ne ha 'i fakataha e fāmilí ke ta'engata. 'Oku toe 'uhingamālie ange e sila he tempalé 'i he lahi ange ko ia e me'a te ke a'usia he mo'uí. 'E tokoni ia ke mou toe vāofi mo ma'u ha fiefia lahi mo fiamālie ange 'i he mo'ui matelié.

Ne 'i ai ha taimi ne u ako ai ha lēsoni mahu'inga mei hoku uai fi. Ne u fa'a folau he'eku ngāué. Ne meimei uike 'e ua 'eku folau' pea u toki foki ki 'api 'i ha pongipongi Tokonaki. Ne toe ha houa 'e fā ki mu'a ia pea u 'alu ki ha toe fakataha na'e fie ma'u ke u 'i ai. Ne u fakatokanga'í kuo maumau 'ema mīsini foó pea 'oku fō nusinusi